

Na velikom mitingu oslobođenja 11. svibnja 1945. pred više od 100.000 Zagrepčana govorili su generali oslobodilačke Jugoslavenske armije, a već u nedjelju 13. 5. 1945. održana je prva velika vojna parada jedinica Jugoslavenske armije.

HAŠK-ov stadion u Maksimiru bio je kraće vrijeme sabiralište zarobljenih »nepobjedivih« hitlerovskih jedinica i to je bila samo prva etapa na putu za zarobljeničke logore.

Iz »pokretne štamparije« dijeljene su prve vijesti, novine, plakati, proglesi, a u mnogim izlozima bile su postavljene zidne novine. Vladimir Nazor, pjesnik i borac, burno pozdravljen od velikog broja građana vratio se u Zagreb 16. 5. 1945.

U mjesecu svibnju svečano je imenovan Privremeni gradski narodni odbor za Zagreb, a jedan od najradosnijih događaja je svakako boravak druga Tita u Zagrebu.

Rođendan u oslobođenoj zemlji drug Tito je proslavio u našem gradu i tu je primio prve štafete s najsrdačnijim željama.

Fotografija kao izvanredan dokument na trenutak nas vraća u prošlost te saživjevši se s njom i sami postajemo njenim posredstvom sudionicima događaja života slobodnog Zagreba u svibnju 1945.

I danas nakon četrdeset godina ne možemo a da se ne divimo gledajući što je sve kamera Milana Pavića zabilježila, znajući da je drug Pavić u mnogim situacijama bio gotovo i u životnoj opasnosti snimajući mjesta na kojima su se vodili okršaji. Naravno da ovom izložbom nije bilo moguće dati cjelovit prikaz oslobođenja Zagreba, jer je ovo samo izbor fotografija od nekoliko stotina snimaka.

Organizator izložbe i izdavač:
Muzej grada Zagreba

Za izdavača: Zdenko Kuzmić

Tekst: Branko Ćeran

Autor fotografija: Milan Pavić

Povećanja izradio: Josip Vranić

Likovno rješenje postava: Joža Ladović

Tehnička izvedba izložbene konstrukcije:
Ivica Živko i Stjepan Bogec

Tisak: »A. G. Matoš« Samobor

oslobođenje zagreba

kamerom milana pavića

Ove godine svečano ćemo proslaviti 40 godina slobodnog socijalističkog razvitka našega grada Zagreba, grada heroja; 40 godina pobjede slobodoljubivog svijeta nad zajedničkim neprijateljem, pobjede nad fašizmom. Podsjetimo se historijskih riječi druga Josipa Broza Tita prigodom predaje Ordena narodnog heroja gradu Zagrebu na svečanosti održanoj u dvorani »Vatroslav Lisinski« 1975. godine.

Drug Tito je tada rekao:

»Sa velikim zadovoljstvom i osjećajem počasti ja predajem ovo visoko odlikovanje, Orden narodnog heroja Zagrebu - gradu sa bogatom revolucionarnom prošlošću i veoma značajnom ulogom u stvaranju i razvitku socijalističke Jugoslavije. Mene ovaj trenutak uzbuđuje utoliko više što me za Zagreb vezuju uspomene iz vlastite revolucionarne prošlosti....

....Zagreb, grad-heroj skupo je plaćao slobodu i podnio je velike žrtve. Po zatvorima i logorima, na ulicama grada i u partizanskim jedinicama širom Jugoslavije, ginuli su njegovi najbolji sinovi. Više od 50.000 građana Zagreba, što je predstavljalo više od jedne četvrtine njegovog stanovništva učestvovalo je u narodno-oslobodilačkom pokretu. Dvadeset hiljada ih je poginulo. Od toga gotovo polovina kao aktivni borci, među kojima više od 4000 članova Partije i SKOJ-a....

....Ja i ovom prilikom izražavam zahvalnost palim herojima, sa dubokim uvjerenjem da će njihovo djelo vječno živjeti i služiti kao nepresušno vrelo inspiracije za nova pregnuća u izgradnji i svestranom napretku naše zemlje, produbljivanje socijalističkog samoupravljanja i stalnom jačanju bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije.«

Nakon četverogodišnje okupacije, nakon četiri duge ratne godine, naš grad je konačno dočekao slobodu 8. svibnja 1945. godine.

Podsjetimo se tih sudbonosnih događaja. Cijela ratna 1945. godina na našem tlu jest ona godina u kojoj je izvojevana borba za slobodu. U Završnim operacijama za oslobođenje Jugoslavenska armija brojila je oko 800.000 boraca. Nakon proboja Srijemskog fronta u travnju 1945. godine borci naše Armije su za mjesec dana oslobodili i posljednju stopu naše domovine.

Borba za Zagreb otpočela je probom neprijateljskih utvrđenih linija kod Banove Jaruge i obrambenog pojasa koji se pružao preko Čazme (to je dio tzv. Tomislavove obrambene linije). Prva armija nadirala je centralnim dijelom fronta sjeverno od rijeke Save. Na njezinom desnom krilu nalazila se Treća armija, a južno od Save na lijevom krilu Druga armija. Unska operativna grupacija divizija Druge armije nije imala zadatak da neposredno napadne Zagreb, već je trebala produžiti nadiranje pravcem Karlovac-Ljubljana čisteći neprijateljska uporišta na desnoj obali Save. Međutim, razvoj događaja na desnoj obali Save diktirao je upad jedinica u Zagreb s juga.

U zoru 8. svibnja 1945. godine započele su borbe južno od Zagreba i već oko 11 sati preko mostova i skele u Trnju prvi borci ulaze u Zagreb. Borci 45. srpske divizije započeli su 8. svibnja 1945. u četiri sata ujutro borbu za Jakuševački most (Crveni most), osvojili ga oko 9 sati i tada krenuli u jugoistočne dijelove grada. Borci 28. slavonske divizije išli su prema željezničkom i cestovnom mostu i u Zagreb ušli Savskom cestom. Iza 45. i 28. divizije kretala se 39. bosanska divizija te je ona u širem opeativnom planu učestvovala u borbama za oslobođenje Zagreba, a u sam grad ulazi istoga dana poslije podne. Ušavši u grad s juga borci Druge armije na taj način zašli su s leđa neprijatelju koji je pružio jak otpor jedinicama Prve armije u visini sela Sesvete i Sveti Ivan Zelina. Ujutro 9. svibnja

oko sedam sati u Zagreb su preko Maksimira ušle jedinice 21. srpske divizije Prve armije, a oko podne preko Remeta, Šestina i Markuševca jedinice 1. proleterske divizije i 6. proleterske divizije »Nikola Tesla«. U široj zoni Zagreba u borbama za oslobođenje grada djelovale su 1. i 6. divizija i 48. makedonska divizija. U Zagrebu su se srele 1., 6. i 28. divizija - učesnice u borbama za oslobođenje Beograda.

Deseti korpus Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, nazvan ZAGREBAČKI, djelovao je na širem prostoru sjeverozapadne Hrvatske u neprijateljskoj pozadini. Posebno se istakao u borbama krajem 1944. i početkom 1945. poznatim kao Virovitički mostobran. Pomicanjem fronte prema zapadu Deseti korpus bit će najprije u sastavu Treće armije, a zatim u sastavu Prve armije. Međutim, oslobođenje Zagreba zateklo je Deseti korpus na putu prema gradu i jedinice korpusa ulaze 9. svibnja 1945. u već oslobođen grad.

Sve jedinice Jugoslavenske armije koje su se borile za oslobođenje grada 10. svibnja 1945. godine pohvaljene su od Vrhovnog komandanta Josipa Broza Tita.

Izložbom »Oslobođenje Zagreba kamerom Milana Pavića« prikazan je samo mali isječak svega što se zbivalo u svibnju 1945.

Prva grupa fotografija fantastičnom dokumentarnošću bilježi bijeg ostataka raznih neprijateljskih vojski kroz Zagreb. Sa tom čudnom vojskom prema zapadu kreću se i kolone izbjeglica zavedenih antipartizanskom propagandom.

Slijedi fotografski zapis Zagreba praznih ili polupraznih ulica. Grad je u napetom iščekivanju oslobodilaca. Prizori borbi snimljeni na periferiji grada, na Kanalu, izmjenjuju se sa erupcijom oduševljenja Zagrepčana na Jelačićevom trgu (danas Trgu Republike).